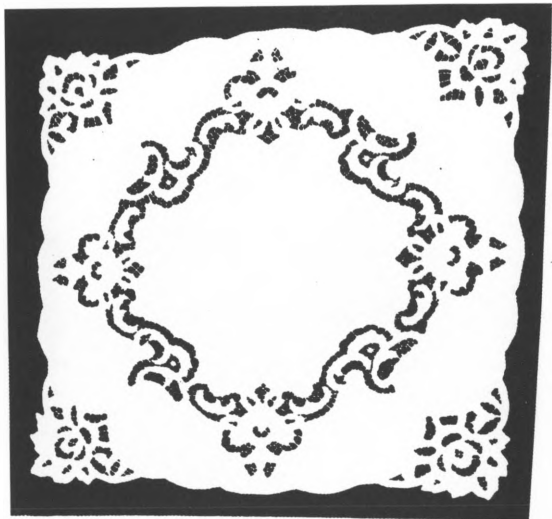


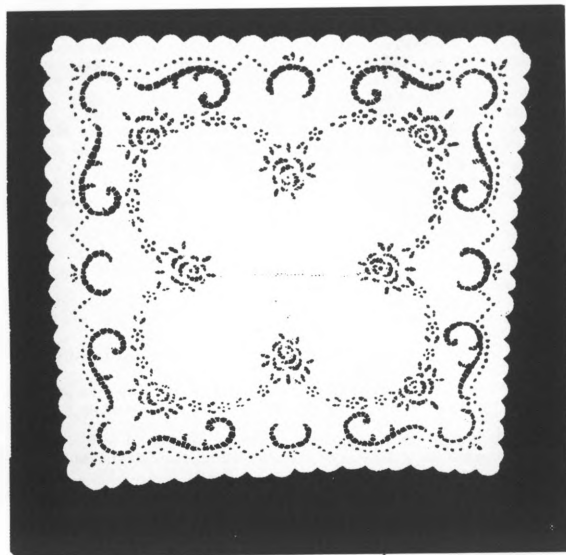
Esej o bijelom vezu

Ako je ikoju priču teško ispričati, onda je doista teško ispričati priču o ženi. Njezinoj sudbini, inspiraciji, putovanju kroz život. O osmišljavanju sebe i prostora oko sebe. O svom bivstvovanju, o traganju za novim sadržajima i inspiracijama. Jer, bez obzira o kojoj djelatnosti se radilo, priča o ženi je ujedno i priča o umjetniku. Priča o bijelom vezu u podravskom kraju je priča o takvim narodnim umjetnicama. Nisu one jedine, one su samo dio tog velikog i nikad uništenog mozaika što se naziva narodna umjetnost. Na taj su način žene osmislile svoju povijest: vječito stavljanje na marginalizaciju političkih događaja, nisu ustuknule pred svojom inferiornom stvarnošću. Tu i takvu realnost umjele su istkati svojim senzibilitetom, imaginacijom, željom za život, jednostavno, obojiti je svojom ličnošću. Oduvijek umješne, prevazišle su granicu stvarnosti i podredile je sebi, svom tankočutnom, poetskom biću. Na taj način, bilo je to bjekstvo u slobodu.

U južnih Slavena, piše Stjepan Radić, postoje dvije kulture: kultura naroda i kultura gospode. Nekoć su gospoda i narod bili jedne kulture, ali kako su gospoda primila kršćanstvo i grčkorimsku civilizaciju, odcijepila su se od naroda, koji su zadržali svoju tradicionalnu, slavensku kulturu.



Rišelje iz Peteranca. Rad Katice Blažek. Stolnjak. Pojedine figure spojene su mostićima, figure plivaju u motivu.



Šlingani stolnjak, biljna ornamentika. Rad Drage Severović iz Radeljevog Sela

U Podravini, kao i u ostalom dijelu sjeverozapadne Hrvatske, tradicionalno tekstilno rukotvorstvo odvijalo se u autarkičnom gospodarstvu. Do razdoblja drugog svjetskog rata osnovni dijelovi odjeće, obuće i ostalih predmeta potrebnih za domaćinstvo izrađivano je od lana, konoplje, a pokatkad i od kupovne pamučne niti. Sve seoske žene bave se kućnim obrtom, osobito zimi. Uzgoj i obrada lana započinje sisanjem, uzgojem i čupanjem plodova, namakanjem rukoveti lana i njihovim sušenjem. Poslije toga lan se tukao na nožnoj stupi-tukači, kako bi se odstranilo drvenasto vezivno tkivo, a zatim su se stabiljike ponovno pročišćavale pomoću grebena. Uz to, odvajale su se kvalitetnije niti od lošijih. Žene su na taj način vršile selekciju kudjelje i određivale što je prikladno za tkanje platna koje će poslužiti za nošnju, a što za ostale tekstilije (jastučnice, plahte-ponjave, kopterte, ručnike... ali i oplečke, podsuknje...).

Zapredanje pređe obavljalo se pomoću kolovrata i preslice koja se zaticala u vlastiti stalak. U Podravini je bilo više vrsta preslica koje se po etnološkoj tipografiji svrstavaju u križni, kopljati i kopljasto-lopatarski tip. Pređa se prije snovanja i tkanja redovito izbjeljivala pomoću luga. Tkalo se na tkalačkom stanu (nared, razboj

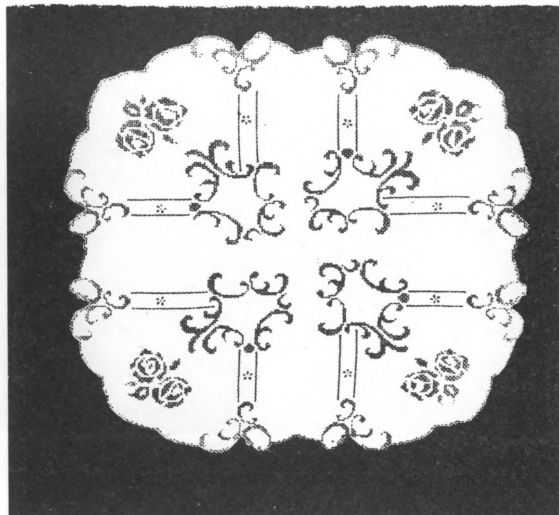
ili tara) s horizontalnom osnovom. Tkalje su koristile, uglavnom, tradicionalne uzorke, ali su u njih unosile individualnu crtu, vještinu i ukus. Bijelo platno je imalo nekoliko različitih vrsta tkanja (riblja kost, rombovi), a često je i dekorativno tkanje s uvođenjem obojenih niti u osnovu i potku, tkanje na prebore... Otkano bijelo platno izbjeljivalo se lugom u bjelitki, ispiralo i sunčalo. Izbjeljeno i osušeno platno tijeglalo se tijeglom. Tijeglanje je ravnanje, glačanje platna pomoću drvene naprave slične koritu na koji se stavljalo kamenje ili dijete da bi pritisak na platno bio veći i tijeglanje uspješnije. Istijeglano platno savijalo se u desetine, pole ili trube, koja se određivala mjerenjem duljine pređe pri osnovanju osnove. Prednja se odmjeravala drvenom palicom i uzimala 10 puta a takva desetina iznosila je 20 metara. Širina trube ovisila je o širini brda na tari i iznosila je 40, 60, i 70 cm. Prilikom analize snovanja i tkanja, vrste tkalačkog stana s horizontalnom osnovom uz upotrebu jednostavne, tkalačke daščice, kod označavanja faza radnog procesa, alatki i ostalih elemenata upotrijebljenih u samoj izradi bijelog platna, vidi se da je ovdje očuvano mnogo elemenata iz stare, slavenske baštine, a bijela boja je totem boja starih Slavena.

Bijelo platno upotrebljavano za ukrašavanje i oplemenjivanje životnog prostora obrađivano je bijelim vezom koji se još u ovom kraju naziva i šlinganje, obamet, engleski vez sa specifičnim podvrstama kao što je toledo vez, španjolskog porijekla i rišelje, francuskog porijekla.

Bijeli vez rađen je na domaćem, bijelom platnu ili je platno nošeno iz Čorgova, Mađarska.

Konac je za izradu bijelog veza kupljen, tvornički obrađen dok je u nekim drugim krajevima naše zemlje konac za bijeli vez rađen iz tkiva agave (npr. neki dalmatinski otoci).

Bijeli vez ili tzv. engleski vez radi se pomoću duplog okvira, škara, na bijelom platnu i sa bijelom niti. Prvo je na bijelo platno udarena »muštra«, ako je postojala za nju šablona, ali je najčešće rađena proizvoljno odnosno predstavlja vlastitu imaginaciju vezilje. Motivi za muštru preuzeti su iz biljne ornamentike. Motiv, ako je šablonski, premazivan je svinjskom mašću i prenošen žlicom na platno. Tek kasnije, umjesto masti upotrebljava se petrolej za prekopiravanje. Supljikavi motivi izrađuju se u tehnici vez na izrez. Ovo je vrsta ukrašavanja odjeće, stolnih garnitura i posteljnog rublja. Takav vez se izvodi na čvrstoj i gustoj pamučnoj ili lanenoj tkanini, a konac mora biti izuzetno dobro upreden. Motiv se pažljivo precrtava na tkaninu ili se direktno crta na platno, zatim treba uokolo proći koncem (bodom provlačenja). Nakon toga se obametom i rubnim, plosnim bodom izrađuju motivi. Kada je taj posao obavljen, ostrim se škarama izrežu suvišna tkanina, rad se opere, izglača i eventualno uštirka. Ovakva vrsta veza zahtijeva mnogo vremena, izuzetne preciznosti, strpljenja i znanja u vezilje te se ovaj način izrade predmeta smatrao oduvijek



Toledo vez, stolnjak. 1960. g. Vlasništvo Zlate Kovač.

težim, nego druge vrste veza. Čitav rad obično je bio kombiniran sa korištenjem reljefnog, plosnog boda, a rub je obično završavao sa tzv. caklom, šlingicama, a radilo se o tzv. punim obametom. Postojale su i različite kombinacije koje su prisutne samo u ukrašavanju odjevnih predmeta npr. oplećak čije su ruže obrađene izvlačenjem niti iz potke za što je potrebna još veća preciznost i samo je određen broj žena znao ovu tehniku bijelog veza (nit je morala biti točno izvučena, ni previše ni premalo da tkanina ne bi bila zategnuta). Dakle, pukanjem očica iz potke bavio se samo određen broj žena.

Spol, kao povijesna i socijalna kategorija uključuje se i reflektira na sve momente življenja. Kao takav, pojavljuje se i traje na putevima civilizacije i umjetnosti. Možda čak, kao primjer određene arhetipske začudnosti, traženja samog sebe. Kao trenutak vječitog »bitka« i to onog i onakvog bitka čije su tragove tražili i odgonetavali svi filozofi svijeta. Sasvim jednostavno i nenametljivo, našle su ga ove naše žene. Osmislile.

I za kraj, podsjetimo se francuske književnice, prve dame egzistencijalizma, Simon de Bovoar koja kaže:

»Žena se ne rađa, žena se postaje.«

LITERATURA

1. M. Dolenc Dravski: Podravski narodni vez, radosti i tuge djevojačke. Virje na razmeđu stoljeća, Virje, 1987.
2. J. Turković, Podravsko rukotvorje, Koprivnica, 1978.
3. Katalog izložbe »Tekstilno rukotvorstvo koprivničke Podravine«, Koprivnica, 1988.
4. G. Matunec: Narodna nošnja Bilogore, Zagreb, 1988.
5. K. Benc-Bošković: Narodna nošnja Podravine, Zagreb, 1986.
6. Simon de Bovoar: Drugi spol, Paris, 1949.
7. Mala škola vezenja, Zagreb, 1976.